

Світлана Романюк,

доктор педагогічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці)

Svitlana Romanyuk,

Doctor of Pedagogic Sciences, Associate Professor,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi)
svdelev@gmail.com

УДК 378:373.3-051(477.8-22)

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

ETHNO-CULTURAL POTENTIAL OF THE CARPATHIAN REGION AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL PREPARATION OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

У статті розкрито сучасні підходи до професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи засобами етнокультури Карпатського регіону, формування їх мотивації до педагогічної діяльності в освітньому просторі гірської школи. З'ясовано особливості духовної культури населення Українських Карпат, виявлено позитивні і негативні риси характеру горян, які відображені в фольклорі і художній літературі. Обґрунтовано сутність поняття «етнокультурний потенціал Карпатського регіону, виокремлено шляхи його використання в навчально-виховному процесі освітнього рівня «бакалавр» під час вивчення обов'язкових дисциплін професійно-педагогічної підготовки («Методика навчання української мови», «Методика навчання літературного читання» та ін.). Доведено доцільність використання методів інтерактивного навчання у викладанні лінгводидактичних дисциплін та професійних методик.

Ключові слова: Карпатський регіон, етнокультурний, потенціал, горяни, гірська школа, мовленнєва компетентність, діалектне мовне середовище, духовна культура, усна народна творчість, учитель початкової школи.

The article reveals modern approaches to professional training of the future primary school teachers by means of ethno-culture of the Carpathian region, formation of their motivation to pedagogical activity in the educational space of the mountain school. The peculiarities of spiritual culture of population of the Ukrainian Carpathians have been cleared out, positive and negative features of the highlanders' character have been revealed, which are reflected in folklore and fiction. The essence of the concept «ethno-cultural potential of the Carpathian region» has been substantiated, the ways of its use in the educational process of the educational level «Bachelor» of the specialty «Primary education» during the study of compulsory disciplines of professional-pedagogical preparation («Methodology of teaching of the Ukrainian language», «Methodology of Teaching literary reading», etc.) have been singled out. The expediency of using interactive learning methods in teaching linguodidactic disciplines and professional techniques has been proved.

Approbation of the components of ethno-culture of residents of the Ukrainian Carpathians during the study of linguodidactic courses showed their high pedagogical potential, contributed to the formation of positive motivation of students for professional activity, interested them in national-cultural achievements of the inhabitants of the Carpathian region of Ukraine.

Key words: Carpathian region, ethno-cultural, ethno-cultural potential, mountains, highlanders, speech competence, dialectal linguistic environment, spiritual culture, oral folk art, primary school teacher.

В статье раскрыты современные подходы к профессиональной подготовке будущих учителей начальной школы средствами этнокультуры Карпатского региона, формированию их мотивации к педагогической деятельности в образовательной среде горной школы. Выявлены особенности духовной культуры населения Украинских Карпат, выявлены положительные и отрицательные черты характера горцев, которые отражены в фольклоре и художественной литературе. Обосновано сущность понятия «этнокультурный потенциал Карпатского региона», выделены пути его использования в учебно-воспитательном процессе образовательного уровня «бакалавр» при изучении обязательных дисциплин профессионально-педагогической подготовки («Методика обучения украинского языка», «Методика обучения литературного чтения» и др.). Доказана целесообразность использования методов интерактивного обучения в преподавании лингводидактических дисциплин и профессиональных методик.

Ключевые слова: Карпатский регион, этнокультурный потенциал, горцы, горная школа, речевая компетентность, диалектная языковая среда, духовная культура, устное народное творчество, учитель начальной школы.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У сучасних складних різноаспектних умовах освітніх реформ в Україні, утвердження та поширення євроінтеграційних процесів, орієнтації на закордонні ідеали й цінності проблема збереження культурних надбань, традицій, звичаїв, обрядів свого етносу, краю, держави набуває першочергового значення, позаяк ці чинники є визначальним фактором збереження українців як самодостатньої, своєрідної, незалежної нації, що має багату духовну спадщину та потужний етнокультурний потенціал. У контексті зазначеного на особливу увагу заслуговує Карпатський регіон, який упродовж тривалого часу своїм географічно-ландшафтним розмаїттям, етнографічним багатством привертає увагу вчених різних галузей науки, адже саме тут найкраще збереглася автентична етнічна культура горян, їх ментальність та самобутність. Оскільки пріоритетним завданням освітнього поступу України є «формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, сучасної європейської цивілізації, підготовленої до життя і праці в динамічному полікультурному світі» [1, с.6], а також забезпечення сприятливих умов та можливостей підготовки такого вчителя, який би не лише задовольняв європейські потреби професійною компетентністю, а й був оригінальним у педагогічній діяльності, готовим працювати у віддалених місцях України, спроможним формувати самодостатню, національно свідому, духовно багату особистість її громадян, то у цьому процесі доцільно використати потужний етнокультурний потенціал Карпатського регіону. Адже нині тут проживає понад два десятки етнічних груп та окремі представники інших національностей, які є творцями самобутнього духовного життя і культури як на суспільному, так і на родинно-побутовому рівні. Такий підхід важливий ще й тому, що в історично нових умовах розвитку відновленої української державності, динамічних глобальних процесів етнокультурна парадигма у змісті освіти є виявом не тільки національної окремішності, але й водночас інтелектуальним, духовним, ментальним механізмом, контактом із зовнішнім світом, іншими культурами, складаючи більш чи менш значущу вартісну складову загальнолюдської культури. Тому навчання і виховання суспільства, підготовка кадрів, особливо педагогічних, мистецьких, мають бути зорієнтовані на культурні, наукові досягнення і творчі здобутки українського народу, на оцінки їхньої значущості й універсальності людства, пов'язуючи феномен етнокультури із світовим контекстом [8, с.260].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Різні аспекти підготовки сучасного вчителя до організації навчання й виховання підростаючих поколінь, забезпечення діяльності освітніх закладів в умовах гірського регіону досліджували В.Бондар, О.Будник, С.Довбенко, Н.Луцан, О.Кіліченко, Н.Максименко, С.Мартиненко, М.Марусинець, М.Олійр, Г.Філіпчук, В.Хрущ, І Червінська та ін. Проте окреслена нами проблема ще не була предметом педагогічних досліджень.

Формування мети статті. Мета статті полягає у виявленні підходів, раціональних можливостей використання етнокультурних надбань жителів Українських Карпат у підготовці майбутнього вчителя початкової школи до професійно-педагогічної діяльності в гірському регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасні тенденції розвитку освіти й виховання в Україні, окреслені в концепції «Нова українська школа» та інших нормативно-правових документах, спонукають науково-педагогічних працівників вищої школи до підготовки нової генерації вчителів, здатних творчо підходити до будь-яких змін, нетрадиційно і якісно вирішувати наявні проблеми, зумовлені прискоренням темпів розвитку суспільства, глобалізаційними процесами європейського і світового масштабу і, як результат, необхідністю формування готовності жити в динамічно змінюваних умовах. У контексті зазначеного особливої уваги заслуговує підготовка педагогічних кадрів для Карпатського регіону, адже на розвиток особистості тут впливають специфічні фактори, які відсутні в рівнинних регіонах України. До них сучасні дослідники відносять «рідкорозселеність, яка викликана різкими крутосхилами, пересіченою яругами, гірськими потоками і річками місцевістю. В горах будь-якої країни світу є лише невеликі ділянки придатної для обробітку землі, характерна віддаленість багатьох населених пунктів від великих транспортних магістралей, залізниць, значних промислових і культурних центрів. Не можуть не впливати на розвиток і формування певних рис характеру особистості особливі ландшафтно-кліматичні умови з їх ризиками: вітровіями, буреломами, бурхливими річками і селєвими потоками: нестабільністю клімату та швидкою змінюваністю погоди, затяжними зимами і коротким літом, дефіцитом кисню і потребою в теплі тощо. Кліматичні умови гір неминуче впливають на світосприйняття і світорозуміння горян» [9, с.4].

Водночас стратегія сучасної освіти в Україні полягає в наданні можливостей всім учням, незалежно від географічних, кліматичних і соціально-економічних умов, проявити свої таланти і здібності, власний творчий потенціал, реалізувати особисті плани. Звідси випливає одне з головних завдань вищої школи – формування у студентів такої громадянської позиції та механізму творчого мислення, які б давали можливість якомога скоріше адаптуватися до швидкоплинних вимог життя і соціуму, що постійно зростають і змінюються, знаходити й аналізувати нові джерела інформації, яка повсякчас оновлюється і збагачується, та творчо застосовувати їх у професійно-педагогічній діяльності, зокрема в поліетнічному середовищі, що характеризується вживленням різних етнокультур в культуру панівного / державотворчого етносу, що значно посилює її виховний вплив на людину і суспільство загалом.

З огляду на зазначене в контексті нашого дослідження варто зупинитися на визначенні сутності поняття «етнокультурний потенціал Карпатського регіону», тлумачення якого відсутнє в науково-енциклопедичній літературі, ми визначаємо як сукупність засобів – комплекс традицій, звичаїв, обрядів, вірувань, літератури й мистецтва, мови народу / етносу, які формують національну свідомість і самосвідомість, забезпечують етнокультурну ідентифікацію особистості в полікультурному життєвому середовищі Українських Карпат.

Успішне використання даного феномена у вихованні підростаючих поколінь горян, кількість яких, на жаль, катастрофічно зменшується через соціально-економічні негаразди та необдуману освітянську політику влади, залежить у значній мірі від рівня етнокультурної / полікультурної компетентності педагогічних працівників. Особлива роль у цьому процесі належить учителю початкової школи, який закладає основи етнічного світобачення молодших школярів, збагачує їх досвід спілкування у полікультурному соціумі. Тому підготовка педагогів до полікультурного виховання учнів засобами етнокультури Карпатського регіону в умовах сьогодення набуває першочергового значення.

На виконання цього вельми актуального завдання спрямовує свої зусилля й Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, який здійснює підготовку фахівців практично з усіх педагогічних спеціальностей для різних областей України, зокрема і для її Карпатського регіону, адже до нього входять два райони Чернівецької області – Вишницький і Путильський, жителі яких здобувають у ньому вищу освіту. Аналіз засвідчує, що найбільше їх навчається на педагогічних спеціальностях, зокрема й на спеціальності «Початкова освіта». Зважаючи на це, науково-педагогічні працівники кафедри педагогіки та методики початкової освіти прагнуть сформувати у своїх студентів мотивацію до творчої професійно-педагогічної діяльності та бажання здійснювати її в рідних місцях.

У формуванні високо компетентного майбутнього вчителя початкової школи, спроможного успішно працювати в освітньому просторі гірської школи, на наше переконання, доцільно ширше використовувати етнокультурний потенціал Карпатського регіону, тобто усе те, що створюється представниками певного етносу / етнічних спільнот для зміни та вдосконалення суспільного життя в усіх його основних виявах у полікультурному соціумі / середовищі. Діючий навчальний план спеціальності «Початкова освіта» відкриває для цього широкі можливості. Його аналіз засвідчує, що у зміст більшості дисциплін освітнього рівня «бакалавр», які вивчають майбутні вчителі початкової школи, можна включити навчальний матеріал про особливості ментальності, характеру, побуту і праці горян, їх багатовікові надбання в сфері духовної і матеріальної культури, етнопедагогіки, народного і професійного мистецтва.

Назвемо, для прикладу окремі з обов'язкових навчальних дисциплін, вивчення яких складає основу професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів початкової школи. Це, зокрема, «Актуальні питання історії та культури України», «Сучасна українська мова з практикумом», «Загальні основи педагогіки та історія її розвитку», «Теорія та методика виховання», «Основи педагогічних досліджень», «Основи педагогічної майстерності та творчості вчителя», «Методика навчання української мови», «Методика навчання літературного читання», «Трудове навчання з практикумом», «Образотворче мистецтво з практикумом», «Музичне мистецтво з методикою навчання» та ін.

У професійно-педагогічній підготовці учителів початкової школи, формуванні їх компетентностей у різних сферах освітньої діяльності з використанням етнокультурного потенціалу Карпатського регіону провідну роль відіграють лінгвістичні та лінгводидактичні дисципліни. Під час їх вивчення на особливу увагу заслуговує формування культури усного й писемного мовлення, ґрунтовне засвоєння норм літературної мови та методики і технологій її навчання в гірській школі, адже діалектне мовне середовище з раннього дитинства впливає на формування і розвиток мовленнєвої діяльності сільських дітей (до шести років дитина має певний словниковий запас, яким вона користується від народження). У лексиці карпатських говорів помітне місце займають також архаїзми та запозичення з сусідніх (угорської, польської, румунської, словацької) мов, які спостерігаються і в мовленні студентів – вихідців із гірських районів Чернівецької, Івано-Франківської та Закарпатської областей. Тож під час вивчення методики ознайомлення учнів з фонетичним складом української мови доцільно звертати увагу майбутніх педагогів на різницю між вимовленням звуків у літературній мові і місцевих говірках, зокрема це стосується звуків [o], [e] в новозакритому складі. Для порівняння можна використати, як зразки, загальноукраїнські прислів'я і приказки з їх аналогами в карпатських говорах і говірках, а також уривки з казок, легенд, переказів, що зібрані в численних збірниках, хрестоматіях, навчальних книгах, твори українських письменників, в яких змальовано життя горян. Варто наголосити і на тому, що до початку навчання в школі більшість гірських дітей чує і розмовляє тільки на місцевому говорі, який навіть у кожному селі різний. Як підтвердження зазначеного наводимо такий приклад: учитель проводить бесіду за малюнком і вживає речення: «У класі великі світлі вікна. На підвіконні квіти». У цих реченнях для дитини можуть бути незрозумілі такі слова, як: вікна, бо в діалектній мові вони мають назву «визори, оболони», квіти – «косиці», на підвіконні – «на вирозорі» тощо). Отже, на уроці учням сільської школи Карпатського регіону недостатньо чути літературну українську мову вчителя (для аудіала), треба обов'язково вказати на предмет, про який говориться, прочитати слово (для візуала) та записати його на дошці (для кінестетика). Для дитини гір, яка не пройшла дошкільної підготовки, добукарварний період найважчий з усіх наступних. Тому вчителі часто вдаються до своєрідного «перекладу» багатьох слів, що знімає певну напругу дитини, однак при цьому знижується темп уроку, мотивація навчання і, як наслідок, дітям не цікаво [2, с.284].

У процесі лінгводидактичної підготовки студентів необхідно враховувати той факт, що функція будь-якого мовного засобу найбільш повно розкривається в контексті зв'язного висловлювання. Тому стилістико-смісловий аналіз текстів різних стилів та жанрів, що представляють мовленнєву картину певного регіону, зокрема Карпатського, – основа опрацювання мовознавчих тем у системі підготовки до роботи в гірських школах. Адже мова – це не лише засіб спілкування. Це також спосіб сприймання світу, відтворень його в свідомості людини. Як кожен народ сприймає світ не зовсім так, як інші народи, так і в його регіональних говорах є щось неповторне,

оригінальне. Це повинні знати майбутні учителі початкових класів і володіти усім арсеналом мовно-стилістичних засобів вираження світобачення людей, що живуть у гірських районах України [6, с.132].

Студенти повинні усвідомити, що знання учителем норм не лише літературної мови, а й її етнічних особливостей, забезпечує вільне спілкування з місцевим населенням, викликає довіру в учнів і не створює мовленнєвого бар'єру між учнем і вчителем [6, с.132].

Оволодіти знаннями про мовний колорит горян їм допоможуть твори українських письменників про життя гуцульського краю, зразки усної народної творчості цього регіону, які активно використовуються на заняттях із лінгвістичних та лінгводидактичних дисциплін. Сприяє цьому насамперед застосування інтерактивного навчання, яке передбачає взаємодію всіх, хто навчається і навчає, тобто в процесі професійної підготовки майбутніх учителів і викладач, і студенти стають суб'єктами спілкування, яке відбувається під час моделювання різноманітних життєвих ситуацій, рольових ігор, спільного розв'язання проблем, навчальної співпраці тощо. Інтерактивні методи дають можливість кожному майбутньому педагогові розвинути свої здібності, продемонструвати навчальні вміння в конкретних ситуаціях, порівняти себе з іншими. Таким чином, інтерактивне навчання найкраще вписується в модель особистісно-зорієнтованого підходу, дає можливість майбутнім учителям переконатися в його ефективності, сформувати уміння використовувати інтерактивні стратегії комунікації в практиці роботи початкової школи.

Крім того, застосування інтерактивних стратегічних підходів у лінгвістичній освіті майбутніх педагогів дозволяє розвивати їх як мовну особистість, яка надалі здатна забезпечити розширення функцій державної мови, творення україномовного середовища в усіх сферах суспільного життя, що особливо важливо в гірських районах України [4, с.112].

Для підвищення рівня професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи засобами духовної культури Карпатського регіону великі можливості надає вивчення курсу «Методика навчання літературного читання», основне завдання якого «сприяти літературно-мистецькій освіті майбутніх учителів, збагачувати їх духовний світ, забезпечувати розвиток творчого мислення, формувати читацькі компетенції та комунікативну культуру» [5, с.3].

Практика засвідчує, що творчо використовувати етнокультурні надбання жителів Українських Карпат можна фактично на кожному занятті, як лекційному, так і практичному, цього курсу. Однак найбільш доцільно їх розглядати під час вивчення теми «Методика роботи над літературним твором у початкових класах», «Особливості роботи над творами різних родів і жанрів» та «Методика позакласного читання», де особливо увагу доцільно звернути на багатожанрову усну народну творчість горян, дитячу літературу регіону, а також художню літературу, яка відтворює життя і побут мешканців цього самобутнього краю. Власний досвід підтверджує висновок сучасних дослідників про те, що звернення до творчих витоків народу Українських Карпат у процесі підготовки майбутніх учителів полягає у підвищенні ефективності ролі фольклору у творчій профорієнтації студентів, забезпеченні активної реалізації їх творчого потенціалу на основі формування у них умінь і навичок самостійної роботи з творами усної поетичної творчості, що в досконалій мистецькій формі відображає життя, працю, боротьбу за кращу долю, історію, побут, думки, прагнення й погляди українського народу; посиленні впливу на емоційну сферу та інтелект майбутніх фахівців у процесі вивчення фольклорних джерел творчості українських письменників [3, с.82].

Саме народнопоетична творчість і художня література сформували думку про те, що горяни – люди сміливі, горді, витривалі, незалежні, винахідливі, мужні, відважні, працюючі, майстри «на всі руки». Це особистісні риси жителів Карпат найяскравіше втілені в образах Олекси Довбуша і Лук'яна Кобилиці, багатьох героїв легенд, переказів, бувальщин, оповідань, «придибашок», казок та інших фольклорних жанрів, що й нині побутують серед мешканців гірських районів. Їх можна почути «і в колі сім'ї, і в громадському середовищі, в процесі трудових занять і в години відпочинку та розваг. Коротше – при всякій нагоді, коли збереться більший чи менший гурт людей і, особливо, коли між ними знайдеться дотепний і досвідчений оповідач – «повістун» [7, с.329]. Тому пропонуємо студентам зробити записи цих фольклорних творів і на семінарських заняттях проаналізувати їх – з'ясувати тематику, сюжет та композицію, охарактеризувати образи-персонажі та художні засоби, виявити особливості, характерні для Гуцульщини. Вважаємо, що такий підхід допоможе майбутнім педагогам краще пізнати життя горян, сприятиме виробленню у них навичок творчо-пошукової роботи, формуванню критичного мислення, культури усного мовлення, комунікативних компетенцій, тобто тих якостей, які необхідні для успішної професійної діяльності в умовах ринкових відносин та освітнього простору Українських Карпат.

У процесі ознайомлення студентів з етнокультурними надбаннями Карпатського регіону, звичаями, традиціями й обрядами горян необхідно звернути увагу на те, що у фольклорі та художній літературі знайшли образне втілення і їх негативні риси, про які доцільно знати, готуючись до праці в гірських школах. З-поміж них дослідники виокремлюють: «гострий» характер, нетерпимість до іншої думки, невизнання влади, невиправдана і зтяжна гнівливість, злопам'ятність, що межує із помстою, не завжди обґрунтована наполегливість, що переходить у непереборну впертість, потаємна заздрість, хворобливе переживання можливих зазіхань на клатик власної землі, підвищена вразливість, що викликає різку зміну психічних станів, нехтування моральними сімейними устоями, насторожено-підозріле ставлення до незнайомців тощо» [10, с.174-175]. Тож, аналізуючи фольклорні тексти і літературні твори, варто звертати увагу і на ці аспекти, оскільки їх необхідно враховувати у навчально-виховній роботі в гірських школах Карпатського регіону.

Збагаченню знань майбутніх учителів початкової школи про етнокультурний потенціал населення Українських Карпат та ефективні шляхи його практичного застосування в професійній діяльності сприяє також вивчення курсів «Образотворче мистецтво з методикою навчання» та «Трудове навчання з практикумом». Під час опанування їх змісту студенти дізнаються про своєрідність таких видів гуцульського народного декоративно-прикладного мистецтва, як художнє ткацтво, вишивка, різьбярство, кераміка, художня обробка металу і шкіри, писанкарство, творчість відомих народних майстрів Гуцульщини, таких як Г.Василяшук (лауреат Державної премії України ім. Т.Г.Шевченка), М.Ганущак, Г.Джуранюк, Г.Гарас, П.Клим, династія Шкрібляків та ін.

Прикметно, що під час практичних занять з цих курсів майбутні педагоги самостійно виготовляють окремі види виробів декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва і демонструють їх на університетській виставці студентської творчості, де часто займають призові місця. Набуті знання й уміння вони зможуть застосувати у своїй професійній діяльності в освітньому просторі України і, зокрема, в Карпатському регіоні, прилучаючи молодших школярів до його духовних скарбів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Карпатський регіон, заселений представниками різних етносів, володіє потужним етнокультурним потенціалом, який забезпечує етнічну ідентифікацію індивіда. Використання його в професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів початкової школи забезпечить їх мобільність, конкурентоспроможність, сформує готовність працювати в освітньому просторі гірських шкіл. Можливість для цього мають практично всі навчальні дисципліни освітнього рівня «бакалавр» спеціальності «Початкова освіта». Апробація складових етнокультури під час вивчення курсів «Методика навчання української мови» та «Методика навчання літературного читання» сприяла формуванню у студентів позитивної мотивації до педагогічної діяльності, зацікавила їх національно-культурними досягненнями жителів Карпатського регіону.

Подальшого дослідження заслуговують шляхи використання духовних скарбів мультикультурного простору Карпат у виховній роботі зі студентською молоддю, під час самостійної та науково-дослідної роботи майбутніх учителів початкової школи.

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). – К., 1994, с.6.
2. Кірик М. Особливості навчання грамоти гірських першокласників / Марія Кірик, // Гірська школа Українських Карпат: наукове фахове видання з педагогічних наук. – 2013. – № 8-9. – с.284.
3. Лебедева А. Медіасередовище як чинник реалізації творчого потенціалу майбутніх учителів у школах гірських регіонів / Алла Лебедева // Гірська школа Українських Карпат: наукове фахове видання з педагогічних наук. – 2013. – № 8-9, с.82.
4. Оліяр М. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання інтерактивних комунікативних стратегій у гірських школах Українських Карпат / Марія Оліяр // Гірська школа Українських Карпат: наукове фахове видання з педагогічних наук. – 2013. – № 8-9, с.112.
5. Романюк С., Піц І. Практикум з методики навчання літературного читання: навчально-методичний посібник / Світлана Романюк, Ірина Піц. – Чернівці-Вижниця: Черемош, 2017. – 178с.
6. Стахів М. Реалізація комунікативно-компетентнісного підходу до навчання української мови в процесі підготовки вчителів початкових класів для роботи в гірських школах / Марія Стахів // Гірська школа Українських Карпат: наук.-метод.журнал. – 2013. – № 8-9, с.132.
7. Усна поетична творчість гуцулів // Гуцульщина: історико-етнографічне дослідження. – К.: Наук. думка, 1987. – С.319 – 343.
8. Філіпчук Г. Націєтворчість освіти. Монографія / Георгій Філіпчук. – Чернівці: Зелена Буковина, 2014. – 400 с.
9. Хрущ В. Гори як особливе середовище розвитку особистості / Василь Хрущ // Гірська школа Українських Карпат: наукове фахове видання з педагогічних наук. – 2013. – №8-9. – с.4.
10. Хрущ О.В. Вивчаємо психологію горян / О.В.Хрущ // Гірська школа Українських Карпат: наукове фахове видання з педагогічних наук. – 2007-2008. – № 2-3, с.174-175.

Reference

1. Derzhavna nacional'na programma «Osvita» (Ukrayina XXI stolittya). – K., 1994, s.6.
2. Kiryk M. Osoblyvosti navchannya gramoty girs'kykh pershoklasnykiv / Mariya Kiryk, // Girs'ka shkola Ukrayins'kykh Karpat: nauk.-metod.zhurnal. – 2013. – № 8-9, s.284.
3. Lebedyeva A. Mediaseredovyshe yak chynnyk realizaciyi tvorchoho potencialu majbutnikh uchyteliv u shkolakh girs'kykh regioniv / Alla Lebedyeva // Girs'ka shkola Ukrayins'kykh Karpat: nauk.-metod.zhurnal. – 2013. – № 8-9, s.82.
4. Olyar M. Pidgotovka majbutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do vykorystannya interaktyvnykh komunikatyvnykh strategij u girs'kykh shkolakh Ukrayins'kykh Karpat / Mariya Olyar // Girs'ka shkola Ukrayins'kykh Karpat: nauk.-metod.zhurnal. – 2013. – № 8-9, s.112.
5. Romanyuk S., Picz I. Praktykum z metodyky navchannya literaturnogo chytannya: navchal'no-metodychnyj posibnyk / Svitlana Romanyuk, Iryna Picz. – Chernivci-Vyzhnytsya: Cheremosh, 2017. – 178s.
6. Stakhiv M. Realizaciya komunikatyvno-kompetentnisnogo pidkhdou do navchannya ukrayins'koyi movy v procesi pidgotovky vchyteliv pochatkovykh klasiv dlya roboty v girs'kykh shkolakh / Mariya Stakhiv // Girs'ka shkola Ukrayins'kykh Karpat: nauk.-metod.zhurnal. – 2013. – № 8-9, s.132.
7. Usna poetychna tvorchist' guczuliv // Guczul'shhyina: istoryko-etnografichne doslidzhennya. – K.: Nauk. dumka, 1987. – S.319 – 343.
8. Filipchuk G. Nacyetvorchist' osvity. Monografiya / Georgij Filipchuk. – Chernivci: Zelena Bukovyna, 2014. – 400 s.
9. Khrushh V. Gory yak osoblyve seredovyshe rozvytku osobystosti / Vasyil' Khrushh // Girs'ka shkola Ukrayins'kykh Karpat: nauk.-metod.zhurnal. – 2013. – №8-9. – s.4.
10. Khrushh O.V. Vyvchayemo psykholohiyu goryan / O.V.Khrushh // Girs'ka shkola Ukrayins'kykh Karpat: nauk.-metod.zhurnal. – 2007-2008. – № 2-3, s.174-175.